

7. Polizeigesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (PoLG NRW) ab dem 25. Juli 2003. Aktualisierungsdatum: 12.12.2020. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=3120071121100036031 (дата звернення: 16.12.2020).

8. Strafprozeßordnung (StPO). Дата оновлення: 11.07.2019. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/> (дата звернення: 16.12.2020).

9. Звіт про роботу органів досудового розслідування за 12 місяців 2017 року. Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113277&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 16.12.2020).

10. Strafrechtspflege in Deutschland. Fakten und Zahlen von Jörg-Martin Jehle. Heraus gegeben vom Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz 7. Auflage 2019. URL: <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=showNextResultSite¤tResultId=be tRef%3D1065282761%26any¤tPosition=0> (дата звернення: 14.12.2020).

Олена Антатоліївна СОЛДАТЕНКО,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх*

ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ ЩОДО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Питанню обрання до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою залишається гострим, адже пов'язане з низкою обмежень для особи, зокрема свавілля з боку правоохоронних органів та суду. Вітчизняний законодавець постійно намагається підновляти вітчизняну законодавчу систему під міжнародні стандарти задля уникнення неправильного тлумачення законодавства. Таким чином, в законодавство нашої держави імplementовано чимало правових положень, у тому числі і тих, що стосуються запобіжного

заходу у вигляді тримання під вартою Тому, вважаємо за необхідне розглянути окремі із них.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції та ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України»: чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України і застосовуються вони у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Міжнародні договори України, які набрали чинності у встановленому законом порядку та встановлюють інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідних актах законодавства України, мають перевагу над внутрішньодержавними законодавчими актами [1].

Для формування обґрунтованих пропозицій щодо подальшого удосконалення інституту тримання під вартою за необхідне вбачається встановлення сучасного стану реалізації міжнародних стандартів у кримінальному процесуальному законі України.

Для дослідження стану імплементації міжнародних стандартів тримання під вартою у вітчизняній системі права, на нашу думку, має здійснюватися з урахуванням прецедентного права ЄСПЛ, оскільки, по-перше, ця судова установа тлумачить положення Конвенції 1950 р., яка значною мірою формує вищенаведені стандарти саме для європейського простору, а практика Суду є частиною національного законодавства України; по-друге, ЄСПЛ вказує на порушення нашою державою вимог Конвенції 1950 р., що неодмінно мають бути усунені у правозастосовній діяльності.

Застосування тримання під вартою, як виняткового запобіжного заходу, у випадках і в порядку, встановлених законом.

У ст. 9 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. зазначено, що ніхто не може зазнавати безпідставного арешту [2]. Відповідно, у ст. 5

Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод від 04.11.1950 р., ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р., Паризькій Хартії нової Європи від 21.11.1990 р., ст. 5 Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи від 26.05.1995 р. містяться аналогічні правові положення. Також, у ст. 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод від 04.11.1950 р. [3], принципі 2 Зводу принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі від 09.12.1988 р. [4], а також ст. 5 Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи від 26.05.1995 р. [5] стверджується про те, *що нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.* Зокрема, міжнародні документи містять норми, що вказують на винятковість такого запобіжного заходу. Так, згідно з п. 6.1 Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням від 14.12.1990 р. [6], *попереднє ув'язнення (тримання під вартою) використовується у кримінальному провадженні як крайній захід за умови належного врахування балансу інтересів розслідування передбачуваного правопорушення і захисту суспільства і жертви.*

Така вимога була врахована українським законодавцем та відображена у ст. ст. 177, 183 та 194 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту КПК України), згідно з якими, прокурор має довести необхідність тримання особи під вартою [7], а судна основі принципу змагальності, повинен встановити відповідні та достатні підстави для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Зокрема, ЄСПЛ неодноразово у своїх рішеннях звертає увагу, що обов'язковою умовою законності та правомірності тримання під вартою є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні злочину. Так, КПК України у ч. 1 ст. 194 закріплює *обов'язок слідчого судді, суду встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які*

свідчать про наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Судовий контроль за законністю взяття і тримання під вартою. Відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод від 04.11.1950 р., кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» п. 1 ст. 5, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження [21]. Про необхідність встановлення судового контролю за застосуванням зазначеного нами запобіжного заходу визначено також у ч. 4 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р., Рекомендаціях Комітету Міністрів держав-членів Ради Європи R (80) 11 «Про тримання під вартою до суду» від 27.06.1980 р.; у Зводі принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі, від 09.12.1988 р.; п. 6.3 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, від 14.12.1990 р.; ст. 5 Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи від 26.05.1995 р.

Відповідно до ч. 4. ст. 176 КПК України, запобіжні заходи призначаються: у рамках досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора. Частина 3 ст. 197 КПК України визначає, що строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. А в ч. 1 ст. 201 КПК України гарантується право підозрюваного, обвинуваченого подати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, клопотання про зміну запобіжного

заходу. Можливість оскарження рішення слідчого судді щодо даного запобіжного заходу передбачено п. 2, 3 ч. 1 ст. 309 КПК України [1].

Тримання під вартою протягом строку, що обумовлений потребами кримінального провадження. На необхідність застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою протягом строку, що обумовлений потребами кримінального провадження, вказується у міжнародно-правових актах, які ратифіковані Україною. Так, відповідно до принципу 36 Зводу принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі від 09.12.1988 р., *арешт або затримання такої особи на період проведення слідства і судового розгляду допустимий тільки в цілях здійснення правосуддя на засадах і відповідно до умов і процедур, встановлених законом* [3]. Схожі правові положення містяться і у ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р., п. 6.1 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими 30.08.1955 р. Зазначимо, що жодними міжнародними правовими актами не обґрунтовано, який саме строк є розумним. У свою чергу, КПК України в статті 197 визначає максимальний строк тримання під вартою.

Забезпечення права на захист для взятої під варту особи. Аналіз практики ЄСПЛ показав, що питома кількість скарг пов'язана саме з порушенням права особи на захист, незабезпечення доступу підозрюваного до спілкування з захисником. КПК України гарантує право підозрюваного, обвинуваченого на конфіденційність спілкування, без обмеження кількості й тривалості (п. 3 ч.3 ст. 42). Умови конфіденційного побачення визначенні в Правилах внутрішнього розпорядку, слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України від 18.03.2013 р. [8]. Так, відповідно до п. 2.1 зазначених Правил, такі побачення відбуваються під візуальним контролем посадових осіб СІЗО, але в умовах, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування.

На підставі аналізу процесу імплементації міжнародних стандартів тримання під вартою у кримінальному процесуальному законодавстві України, можемо зробити висновок, що вітчизняний законодавець закріпив в КПК України порядок застосування досліджуваного запобіжного заходу відповідно до вимог, що сформовані у міжнародному праві, а саме: передбачив, з дотриманням вимог правової визначеності, можливість взяття та тримання під вартою лише тоді, коли необхідність його використання об'єктивно обумовлена обставинами кримінального провадження, та у законному порядку, за яким реалізується правовий механізм захисту від свавільного обмеження права особи на свободу та особисту недоторканість. Проте мусимо констатувати, що у правозастосовній практиці у більшості випадків, необхідність застосування до особи запобіжних засобів достатнім чином не обґрунтовується, слідчий лише наводить вже напрацьовані підстави та ризики, а слідчий суддя питому їх кількість задовольняє, порушуючи його винятковість.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення 10.03.2021).
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. : Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (Дата звернення 10.03.2021).
3. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 04.11.1950 р. : Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (Дата звернення 10.02.2021).
4. Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі від 09.12.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (Дата звернення 10.03.2021).
5. Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи від 26.05.1995 р. : Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_070 (Дата звернення 10.03.2021).

6. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням від 14.12.1990 р. : Міжнародний документ. URL:https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_907 (Дата звернення 10.03.2021).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення 10.03.2021).

8. Правила внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України від 18.03.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0445-13>(Дата звернення 10.03.2021).

Наталія Петрівна ЧЕРНЯК,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінального процесу

Дніпротперовський державний університет внутрішніх справ

Марія Сергіївна ПЯНИЧУК,

курсантка 3 курсу

Дніпротперовський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Одним із фундаментальних прав людини, які закріплені у Конституції України, як у найвищому нормативно-правовому акті країни, є право кожної людини на свободу та особисту недоторканність(ст. 29). Також, відповідно до ст.3 Конституції України права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави[1].

Захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження завжди приділялась значна увага на різних його стадіях, зокрема під час застосування запобіжних заходів. Так, домашній арешт, як один із видів запобіжних заходів, будучи ззовні м'яким, є досить серйозним обмеженням